

Nejvyšší státní zastupitelství

SL 731/2003

Sbírka výkladových stanovisek
Nejvyššího státního zastupitelství

V Brně dne 19. června 2003

Poř. č. 7/2003

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce postupu podle ustanovení § 11 odst. 2, ustanovení § 12 odst. 12 trestního řádu ve vztahu k ustanovení § 37a a ustanovení § 16 odst. 1 trestního zákona – posuzování útoků pokračujícího trestného činu

I. Pokračující trestné činy se považují za spáchané za účinnosti nového (tzn. pozdějšího) zákona, pokud alespoň část takového činu (tedy dílčích útoků) byla spáchána po nabytí účinnosti tohoto nového zákona. Případná větší přísnost pozdějšího zákona zde není v rozporu s ustanovením § 16 odst. 1 trestního zákona, věta za středníkem.

II. Ustanovení § 11 odst. 2 a ustanovení § 12 odst. 12 trestního řádu, a v návaznosti na to i ustanovení § 37a trestního zákona, lze aplikovat pouze tehdy, pokud první rozhodnutí o dílčích útocích pokračujícího trestného činu nabylo právní moci až po dni účinnosti zákona č. 265/2001 Sb. (tj. po dni 1. 1. 2002).

III. Jestliže ke spáchání všech dílčích útoků pokračujícího trestného činu došlo před dnem 1. 1. 2002, ale jsou-li splněny podmínky pro aplikaci procesní úpravy - ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu a ustanovení § 12 odst. 12 trestního řádu, neboť vyhlášený odsuzující rozsudek vztahující se k jinému dílčímu útoku nabylo právní moci až po 1. 1. 2002, pak to, zda lze v takovém případě aplikovat zákon nový (tzn. pozdější), anebo zákon dřívější, resp. zákon účinný v době spáchání činu, odvisí od posouzení věci z hlediska ustanovení § 16 odst. 1 trestního zákona.

Z podkladových materiálů zaslaných nižšími stupni státních zastupitelství pro zpracování zvláštní zprávy o analýze a vyhodnocení účinnosti novely tr. řádu provedené zákonem č. 265/2001Sb., v podmínkách státního zastupitelství, vyplynulo několik podnětů, které se týkají výkladu a aplikace ustanovení o skutku ve spojení s novou hmotněprávní úpravou ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu.

Podstata problému spočívá ve sporu, jak mají být posuzovány skutky – dílčí útoky, které byly spáchány ještě za účinnosti úpravy účinné do konce roku 2001,

pokud se o nich rozhoduje po účinnosti novely č. 265/2001 Sb., z hlediska úpravy v § 16 odst. 1 tr. zákona

K nastíněné problematice a možnosti jejího řešení je nejprve třeba uvést následující:

Za jeden skutek *de iure* se v nauce i praxi považují všechny ty projevy vůle pachatele navenek, které jsou příčinou následku významného z hlediska trestního práva, pokud jsou zahrnuty zaviněním (Rt 8/85, Rt 10/81). Strukturu skutku *de iure* tvoří jednání a jím zapříčiněný následek, obojí trestněprávně relevantní. V tomto smyslu je jediným skutkem *de iure* i pokračování, hromadné a trvajících delikty. Pokračující trestný čin je podle výše uvedených zásad považován za jeden trestný čin a jeden skutek, o kterém musí být meritorně rozhodnuto jedním rozhodnutím¹.

Výše uvedených závěrů se však významně dotklo ustanovení § 12 odst. 12 tr. řádu, ve znění novely tr. řádu č. 265/2001 Sb., s účinností od 1. 1. 2002. Předmětné ustanovení stanoví, že skutkem podle tohoto zákona se rozumí též dílčí útok pokračujícího trestného činu, není-li výslovně stanoveno jinak. Dochází tak u pokračování v trestném činu ke zcela jinému vymezení skutku v trestním řádu², než jak byl v těchto případech dosud skutek na základě teorie trestního práva procesního, zejména pokud jde o totožnost skutku, chápán.

Citovaná novela tr. řádu zasáhla do řešení případů pokračování v trestném činu i prostřednictvím § 11 odst. 2 tr. řádu, jestliže stanoví, že pokud se týká některý z důvodů nepřijatelnosti trestního stíhání jen některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, nebrání to, aby se ohledně zbylé části takového činu konalo trestní stíhání. Jinak řečeno, ustanovení § 11 odst. 2 tr. řádu nebrání s účinností od 1. 1. 2002 konat trestní stíhání, i když existuje důvod zakládající nepřijatelnost trestního stíhání ve smyslu § 11 odst. 1 tr. řádu.

Konstrukce dílčího útoku pokračování jako samostatného skutku (§ 12 odst. 12 tr. řádu) vzhledem ke znění § 11 odst. 2 tr. řádu, zužuje ve smyslu trestněprávně procesním dosavadní rozsah překážek věci rozsouzené.

Podle § 12 odst. 11 tr. řádu platí, že pokračuje-li obviněný v jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění (po nabytí účinnosti zmíněné novely oznámení usnesení o zahájení trestního stíhání osobě, která má být obviněna), posuzuje se takové jednání od tohoto úkonu jako nový skutek.

Podle § 89 odst. 3 tr. zákona platí, že pokračováním v trestném činu se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují stejnou skutkovou podstatu trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a v předmětu útoku.

Ustanovení § 37a odst. 1 tr. zákona stanoví, že odsuzuje-li soud pachatele za dílčí útok u pokračování v trestném činu (§ 89 odst. 3 tr. zákona; netýká se tedy trestných činů trvajících a hromadných), za jehož ostatní útoky již byl soudem prvního stupně vyhlášen odsuzující rozsudek, který již nabyl právní moci, zruší v rozsudku dřívějším výrok o vině o pokračujícím trestném činu a trestných činech spáchaných s ním v jednočinném souběhu, celý výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají v uvedeném výroku o vině svůj podklad, a znovu při vázanosti skutkovými zjištěními v zrušeném rozsudku rozhodne o vině pokračujícím trestným činem, včetně nového dílčího útoku, popřípadě trestných činech spáchaných s ním

¹ V zákonné úpravě účinné do 31. 12. 2001 bylo možno pokračovat v řízení o zbylém dílčím útoku pokračujícího trestného činu pouze po zrušení původního pravomocného rozhodnutí cestou mimořádných opravných prostředků.

² Z hlediska hmotněprávního pojetí však nedošlo ke změně v chápání pokračování v trestném činu (§ 89 odst. 3, § 37a tr. zák.).

v jednočinném souběhu, o společném trestu za pokračující trestný čin, který nesmí být mírnější než trest uložený rozsudkem dřívějším, a případně i o navazujících výrocích, které mají ve výroku o vině svůj podklad. Je-li ukládán trest za více trestných činů, ustanovení § 35 až § 37 tr. zákona tu platí obdobně.

Ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu tak má zjednodušit situace, které do 31. 12. 2001 působily soudům potíže, neboť trestní stíhání a odsouzení pachatele téhož pokračujícího trestného činu nejprve za část dílčích útoků a poté za zbytek, bylo možné jen cestou mimořádných opravných prostředků.

V souvislosti s danou problematikou je třeba poukázat také na ustanovení § 16 odst. 1 tr. zákona, podle něhož se trestnost činu posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější.

I.

Časové rozložení trestné činnosti pokračující (stejně také trvající a hromadné), je významné z hlediska časové působnosti trestního zákona.

Pro posouzení trestnosti pokračujícího (hromadného a trvajícího) trestného činu je rozhodný moment jejich ukončení (resp. dokončení).

Pokračující trestné činy se považují za spáchané za účinnosti nového (tzn. pozdějšího) zákona, pokud alespoň část takového činu (tzn. dílčích útoků) byla spáchána po nabytí účinnosti nového zákona (Rt 7/1994 –I)³.

Případná větší přísnost pozdějšího zákona zde není v rozporu s § 16 odst. 1 tr. zákona, věta za středníkem.

Na základě výše uvedených zásad je třeba posuzovat případy, v nichž některé dílčí útoky pokračujícího trestného činu byly spáchané před nabytím účinnosti novely č. 265/2001 Sb., a další po nabytí účinnosti této novely.

Jestliže tedy jednotlivé dílčí útoky tvoří skutečně jeden a tentýž pokračující trestný čin (za dodržení podmínek uvedených v § 89 odst. 3 tr. zákona, které je třeba zkoumat při řešení předběžné otázky podle § 9 odst. 1 tr. řádu zvláště pečlivě), přičemž jeho některé dílčí útoky byly spáchané před nabytím účinnosti novely č. 265/2001 Sb., a jiné po nabytí účinnosti této novely, samozřejmě při respektování ustanovení § 12 odst. 11 tr. řádu, jedná se o trestný čin, který byl dokončen až po 1. 1. 2002.

Výše uvedený závěr je důsledkem právní konstrukce, podle níž pokračující trestný čin, fakticky tvořený řadou útoků, je de iure považován za jediný skutek de iure. Je-li alespoň část takového činu (tzn. dílčích útoků) spáchána po nabytí účinnosti nového zákona, posuzuje se z hlediska viny tento skutek za spáchaný jako celý za účinnosti nového (tzn. pozdějšího) zákona. Z hlediska trestu lze však při hodnocení materiální stránky takového činu zohlednit, že určitá část činu byla spáchána za účinnosti zákona dřívějšího (mírnějšího).

II.

Podstatou problému řešeného v tomto bodě je otázka možnosti aplikace ustanovení § 11 odst. 2 tr. řádu účinného od 1. 1. 2002 i na případy, kdy o části pokračujícího trestného činu bylo pravomocně rozhodnuto před 1. 1. 2002.

³ Tyto trestné činy se v celém rozsahu spáchaného pokračování považují za spáchané za účinnosti nového, tj. pozdějšího zákona, pokud alespoň část těchto jednání (tzn. dílčí útoky) proběhla po nabytí účinnosti tohoto nového zákona, za předpokladu, že toto jednání bylo trestné i podle předchozího zákona.

K této problematice je třeba uvést následující:

Ustanovení § 11 odst. 2 tr. řádu nebrání s účinností od 1. 1. 2002 konat trestní stíhání ohledně zbylé části pokračujícího trestného činu (tzn. ohledně některého dílčího útoku takového trestného činu) i v případě, že ohledně některého jiného dílčího útoku skončilo trestní stíhání pravomocným rozhodnutím, aniž takové rozhodnutí bylo v předepsaném řízení zrušeno.

Možnost aplikace ustanovení § 11 odst. 2 tr. řádu však závisí na okamžiku právní moci příslušného rozhodnutí, týkajícího se některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu.

Ustanovení § 11 odst. 2 tr. řádu (a v návaznosti na to i ustanovení 12 odst. 12 tr. řádu a ustanovení § 37a tr. zákona) lze aplikovat pouze ve vztahu k těm meritorním rozhodnutím, která nabudou právní moci až po 1. 1. 2002 (srov. přiměřeně Rt 7/1994 a dále srov. Rt 49/2002)⁴, a nelze jej tedy aplikovat zpětně na rozhodnutí zakládající překážku konání dalšího trestního stíhání uvedenou v ustanovení v § 11 odst. 1 písm. f) tr. řádu ohledně některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, která nabyla právní moci před 1. 1. 2002.

Jinak řečeno, **tvoří-li určité pravomocné rozhodnutí překážku rei iudicatae před dnem 1. 1. 2002, tvoří ji i nadále a aplikace nové právní úpravy ve smyslu § 11 odst. 2 a § 12 odst. 12 tr. řádu a § 37a tr. zákona, nepřichází v úvahu.**

III.

Jestliže ke spáchání všech dílčích útoků pokračujícího trestného činu došlo před dnem 1. 1. 2002, ale jsou-li splněny podmínky pro aplikaci procesní úpravy § 11 odst. 2 tr. řádu a § 12 odst. 12 tr. řádu, neboť vyhlášený odsuzující rozsudek vztahující se k jinému dílčímu útoku nabyl právní moci až po 1. 1. 2002, pak to, zda lze v takovém případě aplikovat zákon pozdější (tedy v daném případě novelu č. 265/2001 Sb.), včetně možnosti případného použití § 37a tr. zákona, anebo zákon dřívější, resp. zákon účinný v době spáchání činu, odvisí od posouzení věci z hlediska ustanovení § 16 odst. 1 tr. zákona⁵.

Za této situace je tedy potřeba porovnat příslušné hmotněprávní úpravy z toho pohledu, zda úprava po dni 1. 1. 2002 je či není pro pachatele příznivější. Vzhledem k tomu, že byť jde na jedné straně o hmotněprávní úpravu (§ 37a tr. zákona) a o procesní úpravu (ohledně § 11 odst. 2 a § 12 odst. 12 tr. řádu) na straně druhé, obě tyto úpravy nelze hodnotit jen takto jednostranně (podle zařazení do trestního zákona, resp. do trestního řádu), neboť se do určité míry prolínají. Nejméně v tom, že použití § 37a tr. zákona závisí na aplikaci procesních předpisů (nabytí právní moci

⁴ Podle právní věty citovaného rozhodnutí (jež se ale zabývalo aplikací zejména ustanovení § 11 odst. 2 tr. řádu): „Účinky ustanovení § 11 odst. 2 tr. řádu, ve znění zákona č. 265/2001 Sb., se vztahují jen na taková meritorní rozhodnutí o některém dílčím útoku pokračujícího trestného činu, která nabyla či nabudou právní moci až po dni účinnosti zákona č. 265/2001 Sb. (tj. po 1. 1. 2002). S ohledem na princip právní jistoty a ústavní vymezení principu *ne bis in idem*, jemuž odpovídala i zákonná úprava pokračujícího trestného činu v trestněprávních normách ve znění účinném do 31. 12. 2001, nelze novelizované znění § 11 odst. 2 tr. řádu aplikovat zpětně. To znamená, že je nelze použít na rozhodnutí zakládající překážku trestního stíhání spočívající v překážce věci rozsouzeného ohledně některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, která vznikla před 1. 1. 2002.“

⁵ Podle jednoho právního názoru je postup podle § 37a tr. zákona fakticky možný jen tehdy, zasahují-li dílčí útoky do účinnosti novely zákona č. 265/2001 Sb. Tento právní názor by bylo možno odůvodnit i poukazem na to, že novela tr. zák. č. 265/2001 Sb., z hlediska aplikace ustanovení § 16 odst. 1 tr. zákona u jednání spáchaných před dnem nabytí účinnosti této novely není pro pachatele příznivější, a proto je na místě použít hmotněprávní úpravu účinnou do konce roku 2001. Tento závěr, (který byl jen velmi rámcově naznačen v odůvodnění rozhodnutí NS ČR – viz Rt 49/2002) není zatím dostatečně podložen odpovídající judikaturou vyšších soudů.

vyhlášeného odsuzujícího rozsudku po dni nabytí účinnosti novely č. 265/2001 Sb.), resp. je dokonce jejich použitím podmíněno. Na straně druhé procesní úprava se úzce váže na úpravu v § 37a tr. zákona. Podmínkou pro to, aby vůbec přicházelo v úvahu zvažování aplikace ustanovení § 16 odst. 1 tr. zákona, zde mimo jiné je i to, zda by ve vztahu k dílčími útoku (nebo dílčím útokům) spáchanému (spáchaným) pojmově bylo možné povolení obnovy (§ 227, § 278 tr. řádu) podle procesní úpravy účinné před dnem 1. 1. 2002. Pokud by bylo zjevné, že v rámci řešení této **předběžné otázky (§ 9 odst. 1 tr. řádu)** vztahující se k povolení obnovy ve vztahu k dílčím útokům spáchaným před dnem 1. 1. 2002 povolení obnovy nepřichází v úvahu, nelze vůbec aplikovat § 16 odst. 1 tr. zákona. Příslušné dílčí útoky pokračujícího trestného činu by dokonce nebylo možno zahrnout do jednoho a téhož pokračujícího trestného činu ve smyslu § 89 odst. 3 tr. zákona. Je tomu tak proto, že ohledně těchto dílčích útoků již nelze dosáhnout, aby byly součástí pokračujícího trestného činu, protože ve vztahu k nim nelze povolit obnovu (jak by tomu muselo být podle procesní úpravy účinné do konce roku 2001). Tento závěr platí i přesto, že procesní úprava se zásadně (není-li stanoveno něco jiného v přechodných ustanoveních k dané novele) použije ode dne nabytí účinnosti. Posuzování předběžné otázky (§ 9 odst. 1 tr. řádu) vztahující se k možnosti, zda by přicházelo v úvahu povolení obnovy řízení, je nezbytnou podmínkou pro vypořádání se s procesní úpravou, která (v úzké souvislosti s úpravou hmotněprávní) před nabytím účinnosti novely č. 265/2001 Sb., dovolovala útoky, spáchané před 1. 1. 2002, o kterých bylo již pravomocně rozhodnuto naznačeným způsobem (aplikace § 37a tr. zákona se nemůže týkat samozřejmě případů, kdy ohledně dílčího útoku, který byl spáchán před dnem 1. 1. 2002, bylo rozhodnuto jinak než odsuzujícím rozsudkem, pokud všechny dílčí útoky byly spáchány před dnem nabytí účinnosti novely č. 265/2001 Sb.), zahrnout do jednoho pokračujícího trestného činu.

Toto stanovisko se vydává podle § 12 odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

Nejvyšší státní zástupkyně
Mgr. Marie Benešová, v.r.
v zast. I. náměstek nejvyšší státní zástupkyně
JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., v.r.

